

Bitmeyen Bir Yolculuk Olarak Dostluk Üzerine -Sıddık Korkmaz ile Dostluğumuzun Tükenmez Anısına-

Öz: Bu yazı yakın dostum, entelektüel arkadaşım ve hakikat yolunda yoldaşım olan Prof. Dr. Sıddık Korkmaz hakkındadır. Kendisiyle 23 yıllık eskimeyen aksine yıllandıkça kıymetlenen dostluğumuza dair bir tanıklık metnidir. Ordu Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen 27. İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri Dekanlar Toplantısı kapsamındaki program sonrasında düzenlenen kültür ve turizm gezisi sırasında katılımcıları taşıyan aracın kaza yapması sonucu 26 Haziran 2022 günü hayatını kaybeden dostuma bitmeyecek olan vefa borcumun bir belgesidir. Buna benzer bir yazıyı, 26 Eylül 2020 tarihinde COVID'den kaybettiğimiz değerli bilim adamı hocam Prof. Dr. Hasan Onat için yazmıştım.** Ondan 21 ay sonra yine çok sevdiğim ve değer verdiğim Sıddık Korkmaz hakkında yazmak benim için zor fakat zorunlu bir görev oldu. Bu makalede, kendisiyle tanıştığımız günlerden vefatına kadar olan süreçte Sıddık Korkmaz ile olan dostluğumuzu, kişisel paylaşımlarımız ve entelektüel yolculuğumuz bağlamında yazmaya çalıştım. Kaybettiğimiz her dostumuzla birlikte hayatımızın çok değerli anıları da tarihe karışmaktadır. Anılarımızın yok olup gitmemesi için arşivlenip kaydedilmesi, bir tanıklığa dönüştürülmesi ve belgelenmesi gerektiği düşüncesiyle bu yazı kaleme alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sıddık Korkmaz, Dostluk, İlahiyat, Akademi, Entelektüelizm.

**Mehmet
EVKURAN***

On Friendship as an Unending Journey

-On the Inexhaustible Memory of Friendship with Sıddık Korkmaz-

Abstract: This article is about Sıddık KORKMAZ, my close friend, intellectual friend and comrade on the path of truth. It is a testament to our 23-year-old friendship, which, on the contrary, becomes more valuable as it ages. It is a document of my endless loyalty to my friend who lost his life on 26 June 2022 in the accident during the culture and tourism trip organized after the meeting within the scope of the 27th Deans Meeting of the Faculties of Theology and Islamic Sciences held by Ordu University. I wrote a similar article for my dear scientist teacher Prof. Dr. Hasan ONAT, who died on September 26, 2020 from COVID. After 21 months, it was a difficult but mandatory task for me to write about Sıddık KORKMAZ, whom I love and value very much. In this article, I tried to write about our friendship with Sıddık KORKMAZ, from the days we met him until his death, in the context of our personal shares and intellectual journey. With every friend we lost, precious memories of our lives are lost to history. This article was written with the thought that our memories should be archived and recorded, turned into a witness and documented so that they do not become a road.

Keywords: Sıddık Korkmaz, Friendship, Theology, Academy, Intellectualism.

* Prof. Dr., Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Kelam Anabilim Dalı. E-posta: mehmetevkuran@hotmail.com. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8616-111X>.

** Mehmet Evkuran, "Bir Bilim Adamının Entelektüel Mücadelesi- Hasan Onat'ın Bilimsel ve Entelektüel Kişiliği Üzerine-", *e-Makalat Dergisi*, 14/1 (2021), 445-474.

1. Tanışma ve Dostluğun İnşâsı

Siddik Korkmaz ile tanışıklığımız 23 yıl önceye 1999 yılı güz dönemine kadar uzanır. YÖK kanununun 35. maddesi kapsamında doktora yapmak üzere Konya'dan Ankara'ya geldiğinde rahmetli Hasan Onat hocanın odasında ilk kez karşılaştık. Hocanın odasında ders yaparken girişini hatırlıyorum. Biraz mahcup ve çekingen bir tavırla içeriye girip kendini tanıtmıştı. Hasan Hoca her zamanki nezaketi ile ayağa kalkıp Siddik hocayı sıcak şekilde karşılamış ve nükteler, göndermeler ile dolu akademik rehberlik içeren koyu bir sohbete dalmıştık. O tarihlerde aynı şekilde Ankara'ya doktorasını yapmak üzere gelen diğer akademisyen dostlar gibi Siddik Hoca da bazı temel sorun ve ihtiyaçlarını karşılamak için çalışıyordu. Kısa zamanda ev ve eşya gibi meselelerini hallettikten sonra bilimsel çalışmalarına yoğunlaşmaya başladı.

Siddik Hoca'nın alanı olan İslam Mezhepleri Tarihi'nde başta Hasan Onat olmak üzere bölümün nitelikli hocaları ile birlikte çalışmak yoğun okumalar, tartışmalar ve üretimi gerektiriyordu. Bu süreç, akademisyen de olsa yeni bir şehre taşınan her insanın yaşadığı uyum ve oryantasyon sorunları ile yüzleşmeyi gerektiriyordu. Akademik çalışmaların yoğunluğu ve 35. madde kapsamında Ankara'ya gelen genç akademisyenlerin kısa zamanda aralarında kurduğu yakınlık, bu zorlu süreci kolaylıkla atlatmalarına yardımcı oluyordu. Siddik Hoca'nın bana yaptığı ilk samimi itiraf, Ankara'daki hocaların ve ortamın beklediği gibi soğuk, itici ve ötekileştirici değil aksine sıcak, samimi, kucaklayıcı ve yardımcı olduğu idi. Kendisine kim, ne anlatmış ise Ankara'da kendisini çok zorlu, yabancı ve bıktırıcı bir ortamın beklediği düşüncesine kapılmıştı Siddik dostum. İlk karşılaşmada gözlemediğim o çekingen ve hafif ürkmüş hali, bu önyargılara dayalı birikmişliğin yansımasıydı. Sonradan yaptığımız sohbetlerde sık sık 'bizi biz yapan hikâyeler ve süreçler nelerdir?' ve 'bu süreçte üzerimizde derin iz ve etki bırakan isimler kimlerdir?' soruları üzerinde dururduk. Siddik dostum, Ankara'nın, dışarıya kendisini anlatamadığını, hak etmediği bir imajla anıldığını ve konuşulduğunu, oysa kendi tanıklığına göre Ankara'nın iklimini yaşamayan bir ilahiyatçının bir yanının daima hep eksik kalacağını söylerdi. Nitekim Ankara'da geçirdiği o zorlu ve fakat keyifli ve verimli dönemde, sadece bilimsel anlayışında değil kişisel hayatında ve dünyaya bakışında da köklü bir değişim yaşadığını dile getirirdi. Bu değişimi anlatırken kanaatimce, süreci derinden ve çok doğru kavramış vefalı bir insan sıfatıyla konuşur, hocalarına içtenlikle dua ederdi. 26 Eylül 2020 tarihinde kaybettiğimiz ortak hocamız Hasan Onat'ın vefatı Siddik hocayı derinden sarsmıştı. Ben de o da hocanın aramızdan kopup gittiğine inanamıyorduk. Aramızdaki fark benim duygularımı daha fütursuz dile getirmeme karşın, onun sakin ve saygılı bir kabulleniş ve tevekkül içinde olmasıydı. Sık sık 'dostum, ahirette Allah'ın huzuruna çıktığımızda ne diyeceğiz? Biz ona bakalım.' cümlesini tekrar ederdi.

Zemin kelimesini seven sıkça kullanan Siddik dostum, İlahiyat'ta tanıştığı pek çok hocadan yararlandığını, bazılarında derinden etkilendiğini, bunun yanında Ankara'da edindiği yeni dostların hayatına yeni boyutlar kazandırdığını açık yüreklilikle anlatırdı.¹ Ankara İlahiyat'ın insanlar üzerinde kalıcı ve derin izler bırakan güçlü bir entelektüel havası vardı. Bir kez bu havayı teneffüs eden herkes, ondan kopamaz ve ilişkilerini devam ettirirdi. Esasen hiç kimse dışarıdan eğitilemez ve aydınlatılamaz; kişi kendi kendisini eğitir ve aydınlanma daima kişinin kendi içinde yaktığı bir ışıkla gerçekleşir. Hoca, rehber, mekân, dostlar vs. kişinin içine bakmasına, yetkinleşmesine ve sorumluluk üstlenmesine yardımcı olan dışsal unsurlardır. Ankara İlahiyat'ın insanı kendisiyle yüzleşmesini sağlayan çoğulcu ve özgürlükçü ve fakat insanı derinden dönüştüren pedagojik yanı onun üzerinde de etkisini göstermişti. Bir keresinde 'Hocam Ankara'nın dışı münkir, içi mü'min, diğerlerinin ise dışı mümin...' deyəvermişti. Bununla dar anlamda diğer ilahiyat fakültelerini değil, geniş anlamda yenilenmeci İslam anlayışını haksız yere itham eden ve İslam dışı sayan önyargılı kesimleri kast ediyordu.

Siddik Hoca da doktorasını tamamlayıp Konya'ya döndüğünde fırsat buldukça fakülteyi ve hocaları ziyaret etmeyi alışkanlık haline getirmişti. Onun açısından bu ziyaretler, 'nefes alma ve kendini yenileme' anlamına geliyordu. Hayatının önemli kırılma dönemlerinde kendisine rehberlik yapan ya da katkı sağlayan kimselere vefa göstermesi ve bunu ritüelsel ziyaretlerle de görünürleştirmesi insanın yüce gönüllüğündendir. Siddik hoca için Ankara, önyargıları ve kişiliğinin karanlık yanlarıyla yüzleştiği, olgunlaştığı ve aştığı bir aydınlanma mekânıydı.

Benim danışmanım Ahmet Akbulut, Siddik Hoca'nın danışmanı Hasan Onat Hocalar zaman zaman tartışmalar da dünyaya bakışlarında derin bir birliktelik vardı. Her ikisi de 'İlahiyatın sınırlarını aşın, hep kitap okumakla olmaz, kozanızın dışına çıkıp sosyalleşin, Kızılay'a gidip gezip-dolaşın!' sözlerine en çok kulak asanlardandık sanıyorum. Ortak dostumuz Ömer Teber'in eşlik ettiği sosyal kaçamaklarımız zamanla Ömer'in aşırı sosyalleşmesine (!) ve çevresini kalabalıklaştırmasına bağlı olarak, bu yolculukta iki kişi kalmamıza neden oldu. Kitapevlerini ve çay ocaklarını mekân edinmiştik. Okuduğumuz kitaplardan başlayan sohbetler giderek hayat, insan, değerler, ideolojiler, kimlikler vs. konularına doğru genişlerdi. Doktora derslerinde kazandığımız 'zihniyet analizi' perspektifini, hemen her sohbetimize dâhil ettiğimizi sonradan fark ettik. Gerçekten de tüm konuşmalarımız genelden özele ya da özelden genele doğru olsun, bir şekilde kendi kimliğimizi sorguladığımız, hayatı yeniden tanımlamaya çalıştığımız analizlere dönüşüyordu. Bir hocanın öğrencisine yapacağı en kıymetli katkı, onu 'logos spermaticus'² ile tanıştırmasıdır. Bize olan da buydu.

---

¹ Siddik Korkmaz, "Hasan Onat'ın Şiilik Araştırmaları Üzerine Değerlendirmeler", *e-Makalat Dergisi*, 14/1 (2021), 264-280.

² 'Dölleyici söz' anlamına gelen bir Eski Yunanca ifade.

Derslerde ya da sohbetler esnasında zihnimizde yer eden kelimeler, kavramlar ve anlatımlar, sonradan birer çiçek gibi açıyor ve güçlü birer vizyona dönüşüyordu. Siddık hoca bir gün telefonda arayarak heyecanla bir 'zuhurâtını' paylaşmak istediğini söylemişti. Ona göre 'logos spermaticus' konusu için Kur'an'da iki ayette örnek verilmekteydi. 'el-Kelimetu't-tayyibe' (İbrahim 14/24), kökleri yerde dalları ise göğe uzanan ve sürekli yemiş veren bir ağaç misaliydi. Diğer âyette ise 'güzel kelimelerin Allah'a yükseldiği' (Fâtır 35/10) söyleniyordu. Bu durumda, inanan insanın sürekli üreten ve yeni keşifler peşinde koşan biri olmaya çalışması gerekiyordu. Entelektüel ile akademisyen arasında fark olduğunu görüyor ve bizi tanımlayan doğru kavramın entelektüel olduğunu (!) biraz da gururla birbirimize ilan ediyorduk.

2. Dostluk ve Entelektüelizm

İki akademisyen arasındaki ilişkinin doğal olarak entelektüel ve akademik nitelikli olması beklenir. Siddık Korkmaz ile tanıştığımda henüz akademisyen değildim. Doktora ders dönemini yeni tamamlamış bir öğretemdim. O, İslam Mezhepleri Tarihi, ben ise Kelam alanındaydım. Bu iki alanın yakınlığının yanında, hocalarımız arasındaki kişisel dostluktan (özellikle Ahmet Akbulut ve rahmetli Hasan Onat hocalar) dolayı sık sık Akbulut ya da Onat hocaların odalarında uzun bilimsel tartışma ve sohbetlerde bir araya geliyorduk. Aslında Ankara İlahiyat'ın dostluk üreten bir yanı olduğunu sonradan akademiye geçip bir akademisyen olarak çalışmaya başladığımda daha net fark ettim. İçinde bulunduğumuz ortamda hazır ve zahmetsizce erişebilme imkânı bulduğumuz entelektüel ilişki ve iklimin kolay inşâ edilen bir şey olmadığını, yıllara sârî emek ve zahmet ile yavaş yavaş geliştiğinin altını çizmek zorundayım. Siddık Korkmaz ile dostluğumuzun temelinin Ankara İlahiyat'ın seviye, sevgi, saygı ve sorumluluk telkin eden verimli ve üretken zemininde atıldığını da eklemeliyim. Dostluğumuzun temelinin sağlam olması, yollarımızın kesiştiği yerin ve zamanın bereket dolu olmasının bir sonucu ve semeresiydi.

Akademisyenlik, her ne kadar usta-çırak ilişkisini gerektirse ve rehber olmadan yol alınamaz ise de son kertede bireysel çalışma ve konsantrasyona dayanmaktadır. Akademisyenler arası ilişkiler, meslek erbabı arasında çoğu zaman çıkar odaklı yürüyen bir nitelik arz etse de karakter uyuşmasına bağlı olarak derinlik kazanmaktadır. Buna bağlı olarak akademik dayanışma, unvan ve konumlar kazandıkça esneyebilmekte ve zayıflayabilmektedir. Birlikte yol yürümek ise, akademik kaygılardan daha öte duygu ve düşüncelerin paylaşılmasıyla ortaya çıkmaktadır. İslam üzerinde çalışanların bireysel menkıbeleri ve hikâyeleri, ortak değerler ve hassasiyetler geliştirmelerini kolaylaştırmaktadır. Akademik aydınlanma yaşayan ve bireysel özerklik geliştirenlerde, kendi bireysel dünyalarını oluşturma sürecinde bireysel mitler inşa etmeleri ve sorumluluklarını askıya ya da paranteze almaları ülkemizde sık

görülen olgudur. Akademik özgürlük ve özerklik konusunu, taşıdıkları toplumsal ve tarihsel sorumluluklardan sıyrılma olarak anlayanlar, sorunlara çözüm üretmede isteksiz bir tutum geliştirmektedirler. Klinik tarafsızlık olarak niteleyebileceğimiz bu konumsuzlaşma ve mesafeleşme süreci, akademisyenlik üzerinden yabancılaşma sorununu doğurmaktadır. Sıddık hoca ile bu konuyu sıkça tartıştık. Beyaz Türkler sınıfından gelmediğimiz açık bir gerçektir. Köy-kasaba kökenli akademisyenler olarak, kendini gerçekleştirme ve yüceltme ihtiyacı her birimizde hâkim olan baskın bir eğilimdi. Bu eğilim bazı tehlikeleri de beraberinde getiriyor ve elitler tarafından devşirilmeyi mümkün kılan bir politik-psikoloji yaratıyordu. Buna direnmek kolay değildi. Nitekim özellikle 28 Şubat sürecinde kendini devşirilmeye teslim eden bazı ilahiyatçılar, sergiledikleri davranışlarla bunun çok kötü örneklerini vermişti. Çok çocuklu bir Anadolu ailesinin okumuş tek ferdi olan Sıddık hoca, toplumsal kökeninin farkındaydı ve onunla barıştı. Ancak aldığı akademik eğitimin ve bilimsel kazanımlarının ona yüklediği sorumlulukların bilincindeydi. Köy ve köylülük kendi ekolojisinde güzel ve anlamlıdır. Ancak köyü içeriden tanıyan insanların köy ve köylülük hakkındaki bilgileri, ona uzaktan bakan ve 'köy fetişizmi' yaparak ondaki yapısal problemleri göremeyenlerinki gibi değildir. Modern eğitim almış ve sınıf atlamış bir insanın, hayata dair daha sahici düşünceler geliştirmesi gerekir. Köyü tanıdığı için onu kutsaması artık mümkün değildir; ancak kendi köklerinin bulunduğu köy-kasabayı tahkir etmesi de bir o kadar haksızlık olur. Nitekim köyden kaçıp şehirlerde bir gelecek arayanlar da kısa zaman içinde kendilerini başka türden büyük sorunların içinde bulmuşlardır. Bizim kaderimiz Mutezile'nin 'el-Menziletu beyne'l-Menziletayn' ilkesine benzer biçimde iki ev, iki ekoloji, iki varoluş, iki yaşam tarzı arasında bir yerde konumlanmaktır. Üreteceğimiz çözümlerin sadece alt tabakanın talep ve ihtiyaçlarını karşılayan kısıtlı ve kısır bir içerikte olmaması, aksine toplumun her kesimi için geçerli bir kapsam ve işlerlikte olması gerektiği konusunda anlaşırız. Bu bilinç ve farkındalıkla bilgi, değer, duruş üretmek zorunda olduğumuz konusunda açık bir uzlaşımımız vardı. İslam, toplum ve sınıflaşma konusu gündeme geldiğinde dostum sık sık 'Ben beyaz Türklerden değilim; olmak gibi bir niyetim yok, zaten olamam da!' sözlerini dile getirirdi. Elit olmak ile elitist olmak farklı şeylerdi. Nitekim Sıddık hoca sınıf atlamış biri olduğunu, geniş bir ailenin içinden gelerek eğitim aracılığıyla elit zümreye dâhil olduğunu derin bir minnet duygusuyla ifade ederdi.

Sıddık hoca ile dostluğumuzun pekiştiği en önemli fırsat, bilimsel toplantılar olmuştur. Katılmayı düşündüğümüz bilimsel toplantıları planlar ve seyahatleri ayarlardık. Pek çok yurt içi ve yurt dışı toplantıya birlikte katılır, bu sayede uzun sohbetler yapma imkânı bulurduk. Bildiri metinlerini tartışır, yeni araştırma konuları tespit ederdik. Üzerinde durduğumuz önemli konulardan biri de, ideolojik angajmanların akademik çalışmalar üzerindeki yönlendirici ve sınırlandırıcı etkisiydi. Bu çerçevede, Türk dünyasının sorunlarını konuşmanın sanki belirli bir kesimin inisiyatifine ve ayrıcalığına terk edilmesindeki tuhaflık

dikkatimizi çekmişti. İslam dünyasının ayrılmaz bir parçası olan Türk dünyasında yaşanan inanç ve kimlik problemleri üzerine eğilmenin, dinî ve tarihsel olmanın yanında entelektüel bir sorumluluk olduğunu vurgular ve bu alanda çalışmalar yapma gereği üzerinde dururduk. Dostumun yayınlanmış son kitap çalışması, *Türklerin İslam Düşüncesine Katkıları*³ başlığını taşımaktadır. Kitap farklı tarihlerde sempozyumlarda sunulan bildiri metinlerinden oluşmaktadır. Yayınlanmak üzere yayınevine gönderdiği bir kitap çalışması hakkında konuşmuştuk. Kitap seleflilik hakkında değişik tarihlerde sunulan bildiri ve yayınlanan makalelerden oluşmaktaydı. Kitap için uygun bir başlık konusunu görüştük ve *Selefliği Anlamak* başlığında karar kıldık. Dostumun sık sık Avrupa'daki Müslümanların problemlerini konuşmak üzere davet edildiğini ve katıldığı toplantılarda samimi özeleştiri ve sahici önerileriyle takdir topladığını biliyorum. Yeni tanıştığı insanlar üzerinde güzel bir iz bırakırdı. Statüsü ne olursa olsun kendisine bir konuyu danışan muhatabıyla yakın ve samimi bir ilişki kurmayı başarırdı. Kibir ve tepeden bakmak gibi sonradan görmelere özgü davranışlardan oldukça uzaktı. Öyle ki zaman zaman aramızdaki hukuka dayanarak 'dostum bu mahviyatkar duruşun güzel, ancak bir aşamadan sonra ilişkilerine zarar verebilir.' diyerek alttan alan tutumunu dengelemeye çalışıyordum. Ancak bu sözlerim geçici bir etki yapsa da boşunaydı, çünkü tevazu ve sabır, Siddik dostumun kişiliğinin derinliklerinde kök salmıştı. İstese de hırslı ve iddiacı bir kimliğe bürünemiyordu.

Akademisyenler arasında kurulan nadir dostluklar, tarafların her birinin diğerinin zihinsel gelişimine tanıklık ettiği ve hatta eşlik edip katkı sunduğu entelektüel yol arkadaşlıklarıdır. Pek çok anı paylaşıldığı için dostlar birbirlerine karşı maske takmak zorunda hissetmezler. Yapmacıklık, sahiciliğin tasfiye edilmesidir ve bunu yapan artık yolun sonraki aşamalarında tek başına ya da büyük ihtimalle yeni tanıdıklarla yürüme isteğini beyan etmiştir. Kişisel hayatında yeni tarzlar ve hazlar arayışı içine girenlerin radikal biçimde redd-i miras yaparak çevrelerinden kopmaları, camiamızda sık rastlanan problemlerden biridir. Yeni keşiflerin ve kendini gerçekleştirmelerin baş döndürücü etkisi ile farklı yaşam formlarına kulaç atanların, eski dostlarını ve çevrelerini silip atmaya çalışırken geçmişlerine ve onları inşâ eden hikâyelere dair izleri yok etme telaşı içine girerek çirkinleşmeleri trajik bir sorunsaldır. Dostları silmek, geçmişe dair tanıklıkları yok etmeye çalışmak, çoğunlukla sefaletlere yol açar. Asaleti yok etmeye çalışmanın sonu sefalet değil midir? Hazzın, makamın ya da maddî başarının sağladığı tekebbürü aşındıran, insana fanîliğini ve önceki zaafalarını anımsatan dostluk, yeni paradigmada istenmeyen bir leke gibi durur. Unutulmak istenen geçmiş ve insanîliği anımsatan şeyler, tüm tanıklar (dostlar, mekânlar, kitaplar, söylemler vs.), hayatın dışına atılarak tasfiye edilir. Böylece yeni konumun gerektirdiği kendini-yüceltmeler ve bireyci eylemler için ihtiyaç

³ Siddik Korkmaz, *Türklerin İslam Dünyasına Katkıları*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2021).

duyulan, sorumlulukların minimize edildiği bir 'hava boşluğu' inşâ edilir. Sürtünme kuvvetinin ve bir engelleyicinin olmadığı bu yeni sanal dünyada edinilen yeni tanışlar, dost mertebesine ulaşamayacağından sonuç hazin bir yalnızlaşma ve mutsuzlaşmadan başka bir şey olmayacaktır.

Sıddık hoca geçmişinden kaçmaya çalışan ve ondan utanan vefasız biri değildi ve hiç olmadı. Akademisyenliğin sağladığı ekolojik arınma ve kültürel yükselme onda bir kibir ve ben-merkezcilik savrulmalarına yol açmadı. Sohbetlerimizde 'bizi biz yapan hikâyeler'in neler olduğunu sorgular ve geçmişin bir analizini yapmaya çalışırdık. Her ele alışımızda farklı bir açıdan yüzleştığımız geçmiş, kaçacağımız bir utanç vesilesi değil, varlığımızın bir parçasıdır. En tehlikeli ve güvenilmez insanlar, geçmişinden utanan ve onu yok saymaya çalışan kimselerdi. İlişkileri ve duruşları en problemlili ve güvenilmez kimseler bunlar arasından çıkıyordu. İnsanın geçmişini tüm unsurlarıyla kabul etmesi gerekiyordu. Böyle yapmak, geçmişini onaylaması ve kutsamasını gerektirmezdi. Görüşlerini, düşüncelerini ve hatta inançlarını değiştirmesi, insanın gerçekten yaşadığının bir deliliydi. Dönek olarak nitelenmeyi kimse istemez. Ancak hayatın yanlış olduklarını görmemizi sağladığı düşünceleri, salt geçmişte tutkuyla savunduğumuz için korumaya çalışmak, hakikat yolcusunun yapacağı bir şey olamazdı. Değişmek ve dönüşmek hayatın temel yasası ve canlı olmanın bir alameti idi. Peki değişimin bir sınırı, sonu ve âdâbı yok muydu? Dostumun bu soruya verdiği cevap çok güzeldi: Kur'an'da geçen tevâb (tövbe eden-dönen) kavramı hem Allaha hem de insana nispet edilerek kullanılıyordu. 'Her gün bir işte olan Allah' her an yeni bir yaratma ya da düzenleme (rubûbiyet) içindeydi. İyiliklerin kaynağı olan yüce Allah, hatadan dönenlerin pişmanlığını kabul ediyordu (tevâb). İnsanın tevbe etmesi, işlediği günahından dolayı nedâmet getirip pişman olmasıyla sınırlı bir eylem olamazdı. Geleneğimizde tövbe, bilinen büyük günahlarla ilişkilendirilmiş sınırlı bir kavram olarak anlaşıldı. Oysa zihinsel hatalar ve ideolojik yanlışlardan dönmek de, tövbe etmenin kapsamına girmeliydi. Bu tövbenin en geniş ve hayatı kapsayan sahici anlamıydı. Yanlış bir inancın ve zararlı bir ideolojinin peşinden gitmek, diğer günahlardan daha ciddî bir sapma olmalıydı. Tövbenin tek şartı, içten ve samimi olarak yanlıştan dönmek iradesi sergilemektir. Entelektüel anlamda tövbe etmek ise, akli ve vicdani rahatlatan bir gerekçe ile yanlış tanımlamak ve onu geride bırakmanın makul zeminini bulmaktır. Değişimi, keyfi ve rastlantısal bir durum olmaktan çıkarıp, hayata anlam, değer ve güç katan bilinçli bir eyleme dönüştüren şey, işte bu dürüst zihinsel faaliyetti. Sıddık hoca bir keresinde yazdığı ve konuştuğu her konuda, aslında kendi geçmişindeki doğruları sabitleme ve yanlışları düzeltme çabası içinde olduğunu ve ümmetin bir ferdi olarak kendi kişisel menkıbemiz üzerinden, büyük toplumsal ve tarihsel problemleri haritalayabileceğimizi, kendimize söz geçiremezsek başkalarına söyleyecek bir sözümüzün de olamayacağını dile getirirdi. Hatırladıkça beni güldüren ve düşündürülen bir göndermesi vardır dostumun: Bazı ilahiyatçılar İslam ile ilgili

problemleri ele alırken kendilerini o kadar yüksek ve ilgisiz bir konuma yerleştireyorlardı ki!... Sanki bu coğrafyanın çocuğu değil de uzaydan gelmiş bir yabancı ve hatta oryantalistlerde bile rastlanmayan bir soğuk duruş içinde İslam'ın sorunlarını konuşuyorlardı. Bu gibiler için 'dostum bu arkadaşlar, orada yoklarmış ve hiç olmamışlar gibi yapıyorlar. Ama kusura bakmasınlar, hepimiz oradaydık ve hepiniz oradaydınız!..' derdi.

Dostluğun, profesyonel anlam ve düzeyde olmasa da hayatın gerektirdiği düzeyde bir entelektüelizmi içerecek derecede gelişmesi doğasının bir gereğidir. Her dostluk, hakikat ve anlam arayışına dair ileri düzeyde bir yolculuk imkânını bünyesinde taşır. Ancak bu aşamaya ulaşamadığında ya yozlaşır ya da kendi kendini imhâ eder. İnsan; kendini yenilemek, eski düşünce ve davranış alışkanlıklarını gözden geçirmek, bunlar arasında bir eleme yapmak ve korunması gerekenlerle yola devam etmek zorunda olan bir yolcudur. Edinilmiş ve içselleştirilmiş bir alışkanlık, insanın kişiliğinin bir parçası haline geldiği ve giderek vazgeçilmez kılındığı için, elenmeleri ve hatta sağlıklı bir değerlendirmeden geçirilmeleri zordur. Sürekli olarak kendini doğrularak ve onaylayarak yaşama eğiliminde olan insan kötü, çirkin ve zararlı olsa da inanç, düşünce ve davranışlarını değiştirmekte zorlanır. Bunun için dışsal bir göze, sese ve akla ihtiyaç vardır. Zâhirimiz kadar bâtınımıza, resmî duruşumuzun yanında sivil ve mahrem özelliklerimize de vâkıf olan duygusal ve zihinsel açılardan güvenilir bir dost, davranışlarımız ve niyetlerimizi az çok tanıyan, sadece bir anımızı değil hikâyemizin tümünü ya da önemli dönemlerini bilen bir yoldaş bu kritik işi yerine getirebilir. Hakikati görme ve itiraf etme erdemi, yenileme isteğimizi gören, teşvik eden, ona eşlik eden bir dostun varlığında kendini aldatma olmaktan çıkıp nesnel ve rasyonel bir kazanıma dönüşebilir. Daima onaylayan ya da aksine uzak mesafeden yabancı gibi bakan birinin bu süreçte yeri ve katkısı olamaz. Çünkü zihinsel değişim sadece bilişsel/kognitif bir süreç değil, duyguların da eşlik ettiği kapsamlı varoluşsal bir deneyimdir. Bu nedenle bir eylem, söylem ya da davranışın yanlış ve kötü olduğunu fark etmek, onu terk etmek için kesinlikle yeterli değildir. Kişisel paradigmanın duygusal örüntüsü, zihinsel devinimlerden daha dirençli ve güçlü olduğundan, akıldışı dünyadaki bariyerleri kaldırma cesaret ve arzusunu sergilendiği dostluk iklimi zorunludur.

Siddık Korkmaz ile aramızdaki dostluğu canlı tutan şey, benliğin kendini aşma ve yenilenmeye duyduğu ihtiyacın görüldüğü ve karşılandığı güven dolu bir zemin ve aşamaya ulaşılmış olmasıydı. Bu, insanın hayatında elde edeceği en büyük nimetlerden birisidir. Özellikle Orta Doğu ve Asya'nın kimlik, değer, toplumsal ve bireysel değişim, dinî/ideolojik/mezhebî gerilimlerle dolu dünyasında yaşayan akademisyenler, özellikle de coğrafyamızın sıcak gündemini oluşturan din-toplum-siyaset konularında çalışan ilahiyatçılar için paha biçilmez bir kazanımdır. Tek başına bireysel çabalarla elde edilemeyecek olan ve dinî-toplumsal grupların, benliği kendisi ile baş başa bırakmayan boğucu ve kontrolcü ortamında erişimi mümkün olmayan mahrem, hassas ve kırılğan bir deneyimdir bu.

3. Dostluk ve Akıldışılık

Biraz tuhaf gelecek ancak dostluğu başlatan ve mümkün kılan şeyler, rasyonel ya da duyulur dünyaya ait nedenler olsa da, ona sonsuzluk boyutu katan ve ebedileştiren etkenler akli ve duyuları aşan şeylerdir. Dostluk tam da bunlar sayesinde derinlik ve süreklilik kazanır. Dostluğun akla dayalı olduğu ya da olması gerektiği düşüncesi, dostluk hakkında yazılan felsefe metinlerinin bir kıskırtması olabilir.

Dostluk hiç şaşmaksızın ve daima rasyonalite üzerinden gitmek zorunda olan bir şey değildir. Mantığa dayalı dostluklardan söz edenler bile belirli bir süre sonra dostluğun, mantığı aşan ancak ona aykırı olmayan boyutlar kazanarak daha ileri ve sağlam bir aşamaya geçtiğini ve hatta geçmesi gerektiğini söylerler. Birlikte zaman geçirirken, birbirini sadece tanımakla kalmayıp etkileyip dönüştürürken, olaylar ve eşya hakkında paylaşımlarda bulunurken ince ince örülen ve akli, duyguları, sezgiyi içine alan kapsamlı bir ontolojik bağ kurulur. Bu bakımdan dostlar sadece düşüncelerini değil cezibelerini de birbirleri ile paylaşırlar. Dahası dostluğun ileri aşamalarından biri, akla ve mantığa dayalı düşüncelerinin yanında beğeni, özlem, kaygı ve zuhuratlarını da korkusuz ve hesapsız biçimde konuşabilmeleridir.

Sıddık Korkmaz dostumun şaşırtıcı derecede mütevekkil bir yanı vardı. Birlikte yaptığımız seyahatlerde bunu yakından gördüm. Bilimsel bir toplantıya katılmak için Kudüs'e gittiğimizi hatırlıyorum. O dönemde Türkiye-İsrail ilişkileri hayli gergindi. Türkiye'den İsrail'e giriş yapanlar çeşitli sorunlarla karşılaşılıyor ve hatta saatler ve günler süren sıkıntılar yaşıyorlardı. Bu yüzden bazı katılımcılar, pasaportlarında İsrail ile sorun yaşayan ülkelere giriş yaptıklarına dair onaylar yer aldığı için seyahatlerini iptal etmişlerdi. Sıddık hoca da bir süre önce İran'a gitmişti. Ancak en küçük bir tedirginlik belirtisi göstermeden seyahatine devam etti. Kudüs'e uçakla indiğimizde pasaport kontrol noktasından geçmeye başladık. İsraili yetkililer bizimle beraber gelen bazı yolcuları saatlerce bekletip sorguladılar. Benzer sıkıntıları ona da yaşatacaklarını düşünüp kaygılanıyordum. Pasaport kontrolden geçişimi yapıp dostumu beklemeye başladım. Geçiş sırasında hemen arkamdaydı. Kısa sürede çıkıp yanıma geldi. Şaşırdım ve sevindim. Sorun çıkıp çıkmadığını sordum. Rahat bir tavırla "Hocam Allah dostları için korku ve hüznün yoktur!" diye cevap verdi. Pasaportta yer alan İran seyahati ile ilgili bilgilerini sormuşlar, o da kendisinin akademisyen olduğunu ve bilimsel bir toplantı için İran'da bulunduğunu söylemiş, yetkili kişi de sorun çıkarmadan geçişine izin vermişti.

Sadece bu olay değil hayatının diğer aşamalarında da Sıddık hocayı karakterize eden nitelikler, sükûnet ve sabırdı. Normalde çoğu insanın telaş ya da öfkeye kapıldığı durumlarda sakinliğini ve metanetini korurdu. Ya da iç dünyasında yaşadıklarını dışarıya yansıtmazdı. Bunca yıllık dostluğumuzda kızdığını, sesini

yükselttiğini, ağzını bozduğunu, bir başkası hakkında kötü konuştuğunu hiç hatırlamıyorum. Aslında içe dönük ve kendisiyle savaşıyor bir kişiliğe sahipti ve bir sorun ile karşılaştığında hemen 'hocam biz nerede yanlış yaptık?' diye sorarak içsel sorgulamasını dile getirirdi.

Uzun süren dostluklar, kendilerine özgü bir tarih ve kıssalardan oluşan çok kıymetli bir özel gelenek oluştururlar. İnsan, biyolojik bir varlıktan öte kronolojik bir varlıktır. Yaşanmışlıkların paylaşıldığı, değerlendirildiği, tasnif edildiği ve yeniden tahkiye edildiği hasbî bir zemine ihtiyaç duyarız. Entelektüel derinlikten daha sahici başka bir şeyi ararız: Bu samimiyettir. Eleştirmeksizin ve kategorize etmeksizin anlatılanları konu edinmeyen ve çoğu zaman bilgiçlik taslamaya kaçan akademik sorgulamalar, samimi düşünüş ve yüzleşmeleri temin etmemektedir. İnsanız ve sürekli olarak bir yabancı gibi kendimize mesafe koyarak kimliğimizi, kültürümüzü ve değerlerimizi anlamaya çalışma modunda yaşayamayız. Kendi özümzeye ya da öz sandığımız şeye dönerek hakikat ve kimlik müzakeresi yapmak isteriz. İçe dönük bu müzakere sürecinin bir kendini aldatma pratiği ve tefekkür yanılmasına dönüşmemesi için, entelektüel gelişim aşamalarınıza tanık olan ve sahte onaylamalarla gönlünüzü hoş etmeye çalışmayacak kadar size saygı duyan ve değer veren özel bir referansınızın bulunması gerekir. Dostluk bu referanstır. Bu nedenle bir dostunuzu kaybettiğinizde geçmişinizin, özeleştirilerinizin ve özelemlerinizin yakın ve samimi bir tanığını, hayatınızın önemli bir referansını da kaybetmiş olursunuz. Dostun dosta şahit olması, amellerden çok ihlas ve imana dair bir şahitliktir. Amellerde aslanan niyet olduğuna göre, bir insanı amellerine indirgemek kadar yanlış bir şey olamaz. İnsan amel, davranış ve hatta sözlerinin ötesinde, gerçekleşmeyi bekleyen bir imkânlar ontolojisidir. Bir insanı tanımak, paradoksal olarak, yaptığı ve söylediği şeylere takılmayarak ötesine geçmeyi ve yapmayı, gerçekleştirmeyi arzu ettiği şeyleri yani niyetler dünyasını anlamaktır.

Bilimsel toplantı için gittiğimiz yerlerde kendimize uygun bir cafe bulup uzun sohbetler yapmak bizim geleneğimizdi. Böylesi sohbetler bir süre sonra gerçeküstü bir aşamaya ulaşır, yoğun ve denetimsiz göndermelerle dolu şatahat türünden emsalsiz ve çok keyifli diyaloglara dönüşürdü. Sohbet derinleştikçe türküler, şarkılar, romanlar, dinî metinler, filmler vs. kısaca her türden referansın havada uçtuğu sınırları belirsiz bir muhabbete, dostumun nitelemesiyle ise 'gâibten sesler korosu'na dönerdi ortam. Bu cezbe halinden çıkıp zâhirin kurallı, sistemli ve duvarlarla çevrili dünyasına geri dönmek zor olmasa da bir meseleydi. Bu tür durumlar için geliştirdiğimiz bir sloganımız vardı: 'Büyüülü gerçeküstü varlıklar dünyasında giriş câizdir. Ancak çıkış/dönüş yolunu bilmediği yere girmemeli insan.'

Uzun suskunluklar ustası olan dostumun daima düşünceli bir duruşu vardı. Bir topluluk içinde bulunduğu öne çıkmak ve dikkat çekmek gibi davranışlar sergilemezdi. Elbette tartışmalarımız olurdu. Ancak muhatabının sözünü

kesmez sakince dinlerdi. Onun en beğendiğim ve takdir ettiğim özelliği, ses tonunun güzelliğiydi. Zaman zaman ısrarımı geri çevirmez şiirler okurdu. İsmet Özel şiirlerini çok sever ve okurdu. Son seyahatlerimizden birinde ihtiyaç anında okumak üzere bir türküyü baştan sona ezberlemek konusunda anlaşmıştık. Birbirimizi teşvik sadedinde Fethi Gemuhluoğlu'nun gençlere yönelik bir serzenişinden mülhem, 'memleketi kurtarmaya çalışıyoruz, ama bir türküsünü bile baştan sona okuyamıyoruz. Böyle olmaz!' sözünü tekrar ederdik.

İzmir'de yaşıyor olmanın hakkını vermeye çalışan dostum, Ege ve Yunan Mitolojisi üzerine derin okumalar ve ilişkilendirmeler yapmaya başlamıştı. Son zamanlardaki konuşmalarımızda mutlaka bir mitsel olay ya da figür hakkında söz açar ve İslam düşüncesindeki karşılığının ne olabileceği üzerinde konuşurduk. İnsanın hakikat ve anlam arayışı sürecinde, daima rasyonel bir çizgi izlemediği, zaman hatta çoğunlukla akıldışı bir yörüngeye kayıverdiği, kendini aldatmayı besleyen gnostik ve mitik eğilimlerinin kimliğe galebe çaldığı, din düşüncemizde de bu olgunun kendini gösterdiği sonucuna varırdık. Şiirlik araştırmalarında yoğunlaşan dostum zaten mitsel örüntünün yeterince farkındaydı. Ancak bunun şiirlikle sınırlı olmadığına Sünnî kültürde de izlerinin bulunduğu, düşüncüyü rasyonelleştirme girişimlerine karşı direncin bu mitik unsurlardan geldiğinin altını çizerdik.

4. Dostluk ve İktidar

Birbirini yönetmeye çalışan insanlar arasındaki ilişkinin adı olsa olsa vesayet, tahakküm ya da manipülasyon olabilir. Yüzeydeki şirinliklere, pohpohlamalara, sahte itibar gösterişlerine rağmen taraflar ya da taraflardan biri diğerini ele geçirmeye çalışır. Bilinçli ya da bilinçsiz biçimde duygusal oyunlar oynayarak gizli bir krallık kurmaya çalışır. Burada mülkiyet edinme ve onu sağlama alma duygusu vardır. Erich Fromm'un sözünü ettiği sahip olma-olma paradigmaları bağlamında ele alındığında dostluğun, sahip olma'nın karşıtı olan olma zemininde gerçekleştiği fark edilir. Zira sahip olma, mülkiyetine dahil etme, kullanma, egemenlik kurma türünden tutum ve eğilimler, dostluğu kuran ve yücelten değerlerle taban tabana zıttır. Kısacası Sıddık dostum hiyerarşik ilişkilere yatkın bir kişiliğe sahip değildi. Onun tarzı daha çok göze batmayan, mütevazı, sakin ve sivil ilişkilerle örülü ve az sayıda dostla anlamlandırılmış bir hayat sürmekti. Bu nedenle dekanlık teklifi aldığı anda ilk istişare ettiği kişi olarak çekincelerimi dile getirdim.

Konya'dan İzmir'e gidip yerleşmek ve İlahiyat Fakültesi dekanlığı görevini üstlenmek Sıddık hoca için radikal bir değişiklik idi. Doktora sonrası süreçte akademik unvanları teker teker kazanmış ve artık büyük ve zahiri hedefler tükenmişti. Sempozyumlar ve panellerin yanı sıra kitap ve makaleler de yayınlamaya devam eden dostum, daha çok okumalara kendini vermişti. Önceden ondan daha hızlı ve çok okuduğumu söyleyerek onu teşvik ediyor ve

sürekli yeni kitap önerilerinde bulunuyorken, bu kez atağa geçen o olmuştu. Aramızda adı konmamış bir dostluk rekabeti vardı bu konuda. Birkaç günde yaptığımız telefon görüşmelerinin konusunu çoğunlukla yeni okumalar oluşturmaktaydı. Hayatında görünür bir yenilik yapma çabası içine girmişti, ancak bunun tam olarak ne olacağı konusunda bir muğlaklık yaşamaktaydı. Bu nedenle İzmir ve dekanlık teklifi bir paket olarak gelince, heyecanlanmıştı. Belki de aradığı değişim için bu teklif bir imkân, bir kapı idi. Bu düşünce ve beklentilerle Kâtip Çelebi Üniversitesi İslamî İlimler Fakültesi Dekanlığı'nı kabul etti ve İzmir'de görevine başladı.

İdareciliğin duygusal yükünün dostuma biraz ağır geldiğini hissettim. Konuşmalarında o eski sükûnet sanki azalmış gibiydi. O nedenle idarecilikten sıkıldığı zaman fırsat buldukça görüşürdük. En pratik görüşme yöntemi telefon konuşmalarımızdı. Ayrıca pandemi sonrasında birkaç kez toplantılara birlikte katılma imkânı bulduk. Akademide yöneticilik deneyimlerinden hareket ederek ve bolca örneklendirerek dostumla bildiğim stratejileri paylaşmaya çalışıyordum. Yapmak istediği güzel düşünceleri ve gerçekleştirmeyi hedeflediği değerli projeleri vardı. Her şeyi gören ve bilen dominant bir yönetici olmaktan çok, öğrenmeye açık bir yönetişim sergilemeye çalıştığını söylerdi.

Sonuç

Siddik Korkmaz hoca ile entelektüel dostluğumuz, Kelam-İslam Mezhepleri Tarihi disiplinlerinin yakınlığının doğurduğu akademik ilişkilerin ötesine uzanan, hakkı verilmiş, anlam ve değer arayışları, kendini tanıma ve yenileme ile kıymetlendirilmiş bitmeyecek olan bir yoldaşlıktı. Onun kişiliğinin ve paylaştıklarımızın bendeki izleri asla silinmeyecek. Bu dostluğun sınırları, dünya hayatının dar kalıplarına sığdırılmayacak kadar geniş, derin ve sürekli kalmaya devam edecektir. Karşılıklı saygı ve sevgi, emek, yeni keşif ve açılımlarla dolu yolculuğumuz bende daima yaşayacaktır. Karşılıklı saygı, özen ve emek ile inşâ edilen ve sonsuzluğa uzanan bir yolculuğun anlam ve değerini hakkıyla yazıya dökebildiğimi sanmıyorum. Bu yazıyı sonlandırırken bile hatırıma düşen çok güzel anılar ve düşünceler oluyor. Belki de sonlandırılmamış ve sonlandırılmayacak olması, dünya hayatını çekilir kılan, entelektüel olduğu kadar mitik ve mistik uzanımlar da taşıyan bu müstesna yolculuğun bir özelliğidir. Her şeyi gören ve bilen gerçek Dost 'bittî' demeden bitmeyecek bir serüvendir bu. Dünyada kurulan dostlukları, varlığının ve rahmetinin delili kılan Dost, daha ötesi için işaretlerini göstermektedir. Cennette karşılıklı oturarak eski günlerimizi anacağımız, birlikte güleceğimiz keyifli sohbetler ümidi ve duası ile şimdilik hoşçakal değerli dostum diyor, kendisini sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

Kaynakça

Evkuran, Mehmet. "Bir Bilim Adamının Entelektüel Mücadelesi- Hasan Onat'ın Bilimsel ve Entelektüel Kişiliği Üzerine-". *e-Makalat Dergisi*. 14/1 (Bahar 2021): 445-474.

Korkmaz, Siddik. "Hasan Onat'ın Şiilik Araştırmaları Üzerine Değerlendirmeler". *e-Makalat Dergisi*. 14/1 (Bahar 2021): 264-280.

Korkmaz, Siddik. *Türklerin İslam Dünyasına Katkıları*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2021.

